

Starptautiskā paraugprakse, mācot kā reaģēt uz seksuālās vardarbības (SV) fakta atklāšanu

Ievads

Šī apskata mērķis ir izpētīt, kā pašlaik (2016. gada septembrī) Eiropas un citu valstu universitātēs māca reaģēt uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu, ar nolūku izvērtēt labāko praksi šajā jomā. Apskatā ir pārrunātas iezīmes, kas kopīgas līdz šim ieviestajām programmām, un parādīti daži to trūkumi. Ir aplūkoti arī citi materiāli, kam pamatā ir studentu īstenotās kampaņas, mākslā balstīti pasākumi un vardarbību pārcietušo personu liecības un kas var būt iedvesmas avots, izstrādājot mācību programmas reaģēšanai uz vardarbības faktu atklāšanu. Šī dokumenta beigu daļā ir saraksts ar brīvi pieejamiem bezmaksas mācību materiāliem.

Esošie mācību modeļi

Pēdējos gados Eiropas universitātes aizvien vairāk pievēršas jautājumiem par seksuālo vardarbību. Tagad daudzās no tām nodrošina informāciju par to, kā rīkoties pēc pārkāpuma, bieži vien patapinot norādījumus no dienestiem, kas risina krīzes situācijas. Universitātēs aizvien biežāk redzamā vietā izvieto informāciju par vietējiem vai valsts atbalsta dienestiem, piemēram, tālruņa numurus, ko seksuālās vai sadzīves vardarbības upuri var izmantot, lai vērstos pēc palīdzības. Ir bijušas arī lielākas informācijas kampaņas ar mērķi pievērst studentu uzmanību seksuālās vardarbības jautājumiem, kurās sniegta informācija par atbalsta dienestiem. Pašlaik vairākās universitātēs konsultatīvie dienesti sniedz arī specializētu atbalstu seksuālās vardarbības upuriem. Atsevišķās universitātēs ir izstrādāti metodiskie norādījumi vai arī ieviestas personālam un/vai studentiem domātas mācības par seksuālās uzmākšanās un vardarbības tēmām. Kaut arī daudzas no šīm programmām ir galvenokārt domātas preventīviem mērķiem, tajās bieži vien ir iekļauti aspekti, kas saistīti ar faktu atklāšanu un pirmo reakciju uz to. Programmu nodrošinājums pašlaik tomēr vēl aizvien ir nevienmērīgs.

Dažās universitātēs norādījumi par to, kādai jābūt “pirmajai reakcijai”, tiek sniegti interneta vietnēs, publicējot informāciju par vietējiem atbalsta dienestiem, bet netiek aktīvi veidotas prasmes, nedz arī ieviestas izglītojošas programmas. Lai gan neliels skaits universitāšu (tās visas ir Apvienotajā Karalistē) deklarē, ka mācības par seksuālās vardarbības jautājumiem ir iekļautas obligātajā ievadkursā jaunajiem darbiniekiem, ir grūti noteikt to, cik lielā mērā tā tiešām ir. Saseksas Universitātes izstrādātais kurss reaģēšanai uz vardarbības fakta atklāšanu un attiecīgie metodiskie norādījumi tagad ir pielāgoti izmantošanai citās iestādēs, tostarp Londonas Universitātes Orientālo un Āfrikas studiju skolā (*SOAS*). Pēc tam, kad šiem jautājumiem pastiprināti pievērsušies

<http://usvreact.eu/>

1

plašsaziņas līdzekļi Apvienotajā Karalistē¹, ir ieviestas arī citas mācību programmas, kurās “pirmā reakcija” nav uzmanības centrā un kuras ir nereti saistītas vai izriet no studentu īstenotajām kampaņām.

Starp visplašākajām mācību programmām ir Rietumanglijas Universitātes studentiem paredzētā “Intervences iniciatīva”, kas pamatojas uz aktīvā vērotāja pieeju, un “We Get It” kampaņa Mančestras Universitātē, kuras mērķis ir nostiprināt universitātes rīcībpolitiku pret seksuālo uzmākšanos, informējot sabiedrību, rosinot personāla un studentu apņēmību šo politiku atbalstīt un nodrošinot mehānismus ziņošanai par pārkāpumiem, kā arī atbalsta pakalpojumus. Oksfordas Universitātē šobrīd ir apmācīti vairāki profesionāli konsultanti uzmākšanās novēršanai, turpretim Mančestras Universitāte ir apņēmusies tuvākajā laikā šim nolūkam iecelt amatos divus konsultantus. Daremas Universitātē 2015. gadā izveidoja “Operatīvo grupu seksuālās vardarbības apkarošanai”, kas veica ekspresnovērtējumu par seksuālo vardarbību un tās novēršanu universitātes teritorijā (Bows, Burrell, and Westmarland, 2015). Daremas Operatīvā grupa ir arī apmācījusi personālu, kā rīkoties vardarbības fakta atklāšanas gadījumā, un pašlaik notiek atbildīgā darbinieka izraudzīšana mācību organizēšanai un atbalsta sniegšanai studentiem jomā, kas saistīta ar seksuālās vardarbības un uzvedības pārkāpumu novēršanu.

Vēl aizvien tikai nedaudzi fakti liecina par šādu plašu mācību programmu īstenošanu universitātēs citās Eiropas valstīs. Tomēr ir piemēri no attālākām vietām. Pēc 1991. gadā pieņemtā Klerija [Clery] likuma visās ASV universitātēs, kas saņem federālās valdības finansējumu, jāveic seksuālās vardarbības faktu (kā arī citu pārkāpumu) monitorings universitāšu teritorijā. Likumu 2013. gadā paplašināja, prasot, lai visās attiecīgajās universitātēs tiktu īstenotas programmas sabiedrības informēšanai par seksuālo vardarbību, šādas vardarbības novēršanai un reaģēšanai uz to.² Universitātēs strādājošo profesoru Amerikas asociācija arī ir sastādījusi ziņojumu par seksuālo apdraudējumu universitāšu teritorijās ar sīki izstrādātiem metodiskajiem norādījumiem par ieteicamo rīcībpolitiku un procedūrām.³ Pēdējos gados vairākās Kanādas universitātēs ir izveidotas īpašas operatīvās grupas seksuālās vardarbības novēršanai un izstrādāti ieteikumi – ļoti detalizēti tie izstrādāti, piemēram, Kvīnas [Queen's] universitātē.⁴ Daži no galvenajiem dokumentiem, kas pamato vadlīniju un mācību kursu izstrādi Kanādas universitātēs, ir ziņojums, kas izriet no Ontārio valdības rīcības plāna seksuālās vardarbības apkarošanai saskaņā ar mērķi “radīt resursu ievadkursam seksuālās vardarbības apkarošanai, tostarp

¹ <http://www.theguardian.com/education/2015/jul/26/student-rape-sexual-violence-universities-guidelines-nus>

² <http://knowyourix.org/understanding-the-campus-save-act/>

³ <https://www.aaup.org/report/campus-sexual-assault-suggested-policies-and-procedures>

⁴ <http://www.queensu.ca/studentaffairs/sites/webpublish.queensu.ca.vpsawww/files/files/SAPRWG%20final%20report%20for%20posting.pdf>

atbalsta sniegšanai upuriem/personām, kas pārdzīvojušas seksuālo vardarbību un nākušas klajā ar pieredzēto” (Baker, Campbell and Straatman, 2012).⁵

Raksturīgās iezīmes

Tajos gadījumos, kad universitātēs ir īstenotas programmas, kas cita starpā māca, kādai jābūt pirmajai reakcijai uz vardarbības fakta atklāšanu, tām parasti ir šādas iezīmes:

- Tiek sniegta informācija par seksuālo vardarbību, tostarp tās dažādajām formām, juridiskās definīcijas, dati par sastopamību un izplatību, kā arī tiesībsargājošajām iestādēm ziņoto gadījumu procentos izteikto skaitu. Apvienotajā Karalistē visbūtiskākais un visbiežāk citētais informācijas avots ir Nacionālās Studentu apvienības (NUS) 2010. gada ziņojums “Hidden Marks” (Slēptās rakstzīmes), kurā konstatēts, ka daudzas studentes ir pieredzējušas seksuālo uzmākšanos kādā no tās veidiem un vairāk nekā viena no katrām desmit, mācoties universitātē, ir pārdzīvojuši nopietnu fizisku vai seksuālu apdraudējumu. Šie skaitļi ir tuvi datiem citās Eiropas valstīm, kā parādīts 2012. gada ziņojumā “Gender Based Violence, Stalking and Fear of Crime”.
- Tiek kļiedēti nepareizie priekšstati par seksuālo vardarbību. To vidū ir priekšstats, ka seksuālā vardarbība visbiežāk notiek starp svešiem cilvēkiem (“tumšās šķērsielas” scenārijs), upuri vienmēr ir sievietes un seksuālie varmākas – tikai vīrieši, seksuālo apdraudējumu var provocēt vai izsaukt un seksuālās vardarbības upuru reakcijas ir paredzamas.
- Tiek skaidroti iemesli, kas liek faktus atklāt, kā arī šķēršļi, kas liedz to darīt. Iemesli, kas mudina studentus atklāt faktus, var būt vēlšanās saņemt ārstniecības vai konsultatīvos pakalpojumus, atbalstu specializētu pakalpojumu izmantošanai ārpus universitātes, palīdzību ziņojuma iesniegšanai policijā; gūt iespējas rīkoties un panākt taisnību. Atklāsme var notikt ar nodomu (kad students(-e) mērķtiecīgi tiecas saņemt konkrētas personas atbalstu), tā var būt situācijas nosacīta (ja trešā puse ir bijusi vardarbības lieciniece vai arī attiecīgā epizode citā veidā nonākusi trešās puses uzmanības lokā) vai arī notikt nejauši (piemēram, ja students(-e) šķaidro savu neierašanos vai vēlas saņemt pagarinājumu darba nodošanai). Šķēršļi, kas liedz atklāt faktus, var būt visdažādākie, un tie cita starpā var būt bailes no vainošanas par apdraudējuma rašanos, kauna un neērtības sajūta par nonākšanu seksa upura lomā, priekšstats, ka atbalsta nebūs vai pieejamais

⁵ http://www.vawlearningnetwork.ca/sites/vawlearningnetwork.ca/files/LN_Overcoming_Barriers_FINAL_.pdf

atbalsts būs nepietiekams, bailes no spiestas vēršanās policijā, raizes par sekām, ko varētu radīt seksuālās vardarbības fakta atklāšana, bailes no atriebības vai pārmetumiem, vai arī vēlēšanās pasargāt uzbrucēju. Svarīgi atzīmēt arī to, ka gan studenti, gan darbinieki, piemēram, diskutējot klasē vai sanāksmē, var atklāt pieredzēto, paši neatpazīstot to kā seksuālu vardarbību.

- Tiek sniegts padoms, kā vislabāk atbalstīt personas, kas atklāj vardarbības faktus. Lielākajā daļā programmu ir uzsvērts, ka upuris uzmanīgi jāuzklausā, jāapliecina piekrišana teiktajam un jātic viņam, lai varētu nodrošināt atbilstošu emocionālu, kā arī praktisku atbalstu, un rīcība veicama tikai ar upura piekrišanu. Cita starpā tiek sniegta informācija par atbalsta pakalpojumiem gan universitātes teritorijā, gan ārpus tās, kā arī paskaidrota kārtība, kādā top ziņojums policijai. Pēdējā no minētajiem gadījumiem norāda sīkas ziņas par to, kā saglabāt svarīgas liecības tiesu ekspertīzes vajadzībām, kā arī sniedz norādījumus par to, kā fiksēt notikuma galvenos faktus (laiku, vietu utt.). Daudzos gadījumos norādījumos ir arī konkrēti padomi, ko teikt un ko atturēties teikt, turpretim citos gadījumos izmanto no krīžu risināšanas dienestiem aizgūtu vispārīgu modeli, piemēram, *SEEK* – drošība (safety), empātija (empathy), iespējošana (empowerment), zināšanas (knowledge). Programmas aicina personas, kas reaģē uz vardarbības faktu atklāšanu, pamatojoties uz *SEEK* modeli, radīt drošu vietu vardarbības faktu izpaušanai, iejūtīgi uzklausīt stāstītāju, nepaužot nosodījumu, uzsvērt vardarbību pārdzīvojušās personas spēku un drosmi un pēc iespējas teikt iedvesmojošus vārdus, kā arī labi pārzināt jautājumus, kas saistīti ar seksuālu apdraudējumu un ceļiem, kā vērsties pēc aprūpes.⁶
- Tiek sniegti norādījumi par to, kā atbalstīt studentus(-es), kas piedzīvojuši(-as) seksuālu vardarbību ilgākā laika posmā. Tas iekļauj palīdzību studentiem(-ēm), lai viņi/viņas spētu piekļūt vajadzīgajai informācijai un atbalstam, piemēram, izmitināšanai un stāvokļa izvērtēšanai.

Formāti un pasākumi

Mācību programmās seksuālās vardarbības novēršanai pašlaik izmanto daudzus dažādus formātus un pasākumus. To starpā ir šādi:

- Prezentācijas un diskusijas. Informācijas sniegšana dalībniekiem ar prezentāciju palīdzību un svarīgāko jautājumu izpēti, diskutējot mazās grupās, bieži vien ir programmu centrālie elementi. Starp publiski pieejamiem resursiem, no kuriem

⁶ Sīki norādījumi par *SEEK* pieejami *NEARI* tiešsaistes mācību programmā <http://www.nearipress.org/courses/163-first-responders-responding-to-sexual-assault-disclosures>

var smelties iedvesmu mācību programmu veidošanai un vadīšanai ir Nacionālās Studentu apvienības (NUS) Sieviešu kampaņas mācību seminārs par atklāsmes uzklāšanu, kas izstrādāts studentu vajadzībām, veidojot kampaņu #StandByMe (# Stāvi man līdžās). Citā seminārā par seksuālo uzmācību un vardarbību augstākās izglītības sistēmā, ko Saseksas Universitātē izstrādājušas Elisona Fipsa [Alison Phipps] un Elsija Vitingtone [Elsie Whittington], ir izmantota vadībai, darbiniekiem un studentiem domātā *Prezi* formāta prezentācija, kurā pētīti t. s. “zeņķu kultūras” jautājumi, kā arī reakcija uz šo kultūru.⁷

- Empātijas vingrinājumi. Darbības, kurās dalībniekus aicina iejusties upuru lomās, ir veids, kā palīdzēt viņiem izprast seksuālās vardarbības sociālo, psiholoģisko un fizisko ietekmi, kā arī grūtības, kas liedz attiecīgos faktus atklāt. Tajos dalībniekiem parasti lūdz atbildēt uz jautājumu kopumu, kas sākotnēji it kā neattiecas uz aktuālo tēmu, bet gan ir sākuma punkts, lai pārdomātu izjūtas, ko scenāriji varētu izraisīt.
- Lomu spēle. Dažādu scenāriju izspēlēšana, vai nu lasot no scenārija lapas, vai sekojot vispārīgiem norādījumiem, ir veids kā pašam izjust dinamisko pārdzīvojumu, ko rada seksuālā vardarbība un tās atklāšana. Uz scenāriju balstīta lomu spēle ir centrālais elements Rietumanglijas Universitātes (UWE) “Intervences iniciatīvā”, kur doti arī norādījumi par to, kā spēli labāk organizēt, un doti scenāriju piemēri.
- Vinjetes. Tajās ir īsi apraksti par scenārijiem, kuros notiek vardarbības faktu atklāšana, lai rosinātu dalībniekus domāt par savu rīcību attiecīgajā situācijā. Reaģēšanas veidu apspriešana var būt vērtīga, lai novērtētu izpratni par atklāsmes procesa dinamiku, kā arī zināšanas par ceļiem, kas ļauj piekļūt aprūpei. Tiešsaistes mācību programmās vinjetes var papildināt ar jautājumiem, uz kuriem jāizvēlas kāds no atbilžu variantiem, kas, pareizi izvēlēts, ļauj pāriet pie nākamā uzdevuma. Videovinjete ir pamata elements Kanādas tiešsaistes mācību programmā “Kā reaģēt uz seksuālās vardarbības faktu atklāšanu”.⁸
- Apgalvojumi, kas vērtējami kā “patiesi” vai “nepatiesi”. Tos izmanto, lai izvērtētu mācību programmā iegūtās zināšanas, jo īpaši par mītiem un stereotipiem attiecībā uz seksuālo vardarbību un faktiem par seksuālās vardarbības izplatību un ietekmi. Par tiem var runāt klasē vai arī iekļaut tos tiešsaistes programmā.

⁷ <https://prezi.com/a4-tzu18k7/sexual-harassment-and-violence-in-higher-education/>

⁸ <http://www.learningtoendabuse.ca/responding-disclosures-sexual-violence>

- Glosāriji. Tie ir saraksti ar svarīgākajiem terminiem mācību programmā un attiecīgajos materiālos, ko tai bieži pievieno. Piemēram, *NEARI* tiešsaistes mācību programmā “First Responder” (Pirmā persona, kas reaģē uz vardarbības fakta atklāšanu) ir iekļauts glosārijs ar svarīgākajiem terminiem, piemēram, “seksuāls apdraudējums”, “trauma” utt.

Trūkumi

Mācību programmas un vadlīnijas seksuālās vardarbības novēršanai universitātēs liecina par to, ka attiecīgie jautājumi gūst aizvien lielāku ievērību un pieaug vienprātība par to, ka tie jārisina. Tomēr, kaut arī esošās programmas ir ievērojams solis uz priekšu, tām ir arī vairāki trūkumi. Pirmkārt, uzmanības centrā mēdz būt informācija par resursiem un atbalsta sistēmām. Kaut arī šīs praktiskās zināšanas ir kritiski svarīgas, vairāk laika vajadzētu paredzēt pārdzīvotajai pieredzei un ar seksuālo vardarbību saistīto attiecību dinamikai, lai veicinātu empātiju. Otrkārt, relatīvi maza uzmanība tiek pievērsta veidiem, kuros seksuālā vardarbība var izpausties, tostarp, bet ne tikai kā uzmākšanās, apdraudējums, izvarošana, vajāšana (stalkings), apvainojumi tiešsaistē, pornogrāfija atbilstošos nolūkos, piespiedu laulības un “goda” vardarbība. Treškārt, lielāka vērtība būtu jāvelta jautājumu aplūkošanai starpnozaru aspektā, jo tādi dinamiskie faktori, kā, piemēram, seksualitāte, piederība attiecīgai “rasei” vai sociālai klasei mēdz noteikt studentu pieredzēto seksuālo vardarbību un to, kā attiecīgie fakti tiek atklāti, pakļaujot papildu riskam dažas studentu kategorijas, piemēram, krāsainās sievietes, transpersonas un seksa industrijā nodarbinātās personas. Ceturtkārt, ir skaidri jāparāda saiknes starp vardarbību un vispārīgākajiem seksisma modeļiem, lai dalībniekiem rastos izpratne par to, kā konkrēta veida uzvedības kultūra universitātes teritorijā (piemēram, “zeņķu kultūra” Apvienotajā Karalistē) var radīt augsni seksuālai vardarbībai (sīkāk skatīt Phipps and Young, 2013).

Vēl viena problēma, kas raksturīga esošajām mācību programmām, ir faktiskā noklusēšana, kas tiek piekopta jautājumā par personāla seksuālo uzmākšanos un vardarbību pret studentiem vai citiem darbiniekiem (parasti tiem, kas atrodas zemākā institucionālā līmenī). Šis jautājums nesen guva plašāku sabiedrības uzmanību Savienotajās Valstīs, kur vairāki skaļi gadījumi nonāca presē. To starpā bija lietas pret profesoru un ētikas speciālistu Tomasu Pogi [Thomas Pogge] Jeila Universitātē⁹, Kalifornijas Universitātes Juridiskās fakultātes dekānu Sūdžītu Čaudri [Sujit Choudhry]¹⁰ un docentu Bleiku Ventvērzu [Blake Wentworth] no Bērkli.¹¹

⁹ <http://nytlive.nytimes.com/womenintheworld/2016/05/23/world-famous-ethics-professor-named-in-sexual-harassment-complaint/>

¹⁰ <http://www.theguardian.com/us-news/2016/mar/10/sujit-choudhry-uc-berkeley-law-dean-resigns-sexual-harassment-lawsuit>

¹¹ <http://www.theguardian.com/us-news/2016/apr/11/uc-berkeley-sexual-harassment-scandal-protests>

Aptauja par atmosfēru universitāšu teritorijā, ko nesēn veica divdesmit septiņās augstākās izglītības iestādēs ASV un kurā piedalījās vairāk nekā simts piecdesmit tūkstoši respondentu, vedina domāt, ka pret studentiem vērsts seksuāls apdraudējums vai neatbilstoša uzvedība no personāla puses ir sistemātiska problēma. Problēma ir vēl asāka pēcdiploma studiju līmenī, kur lielāks skaits doktorantūras vai t.s. “mūžīgo” studenšu, kas bija piedzīvojušas seksuālu apdraudējumu vai cietušas no neatbilstošas uzvedības, identificēja pārkāpēju kā fakultātes darbinieku, salīdzinot ar studentēm pirmsdiploma studiju posmā (Cantor et al., 2015, xvii lpp.). Kaut arī detalizētu pētījumu par šo jautājumu Apvienotajā Karalistē trūkst, *NUS* “Hidden Marks” ziņojumā studentes, kas pieredzējušas vajāšanu, vardarbību vai seksuālo apdraudējumu, ir norādījušas akadēmisko aprindu pārstāvjus un pedagoģiskajā darbā neiesaistītos universitāšu darbiniekus kā vienu no trim pārkāpēju kategorijām (Students, 2010). Pētījumā 1995. gadā tika konstatēts, ka Apvienotās Karalistes augstākajās mācību iestādēs darbinieki it visur piekļū studentu seksuālo ekspluatāciju. Šo tekstu ar jaunu priekšvārdu vēlreiz publicēja elektroniskas grāmatas veidā 2013. gadā, atzīstot ka seksuālā ekspluatācija augstākās izglītības iestādēs vēl aizvien turpinās (Carter and Jeffs, 2013 (1995)). Nesēn vairāki Apvienotās Karalistes zinātnieki, kas pēta feminisma jautājumus, ir vērsuši uzmanību uz dažādajiem veidiem, kā universitāšu vadība un administrācija mēdz noslēpt lietas, kas saistītas ar seksuālo uzmākšanos studentiem no darbinieku puses (Page, 2015; Phipps, 2016; Whitley, 2015; Whitley and Page, 2016). Uz šo problēmu ir norādīts arī nesēn tapušos presē publicētos rakstos, kas veltīti slepenībai ap seksuālo uzmākšanos un informācijas neizpaušanas stratēģijām pārkāpēju aizsardzībai¹², kā arī grūtībām, ko nākas risināt, lai iesniegtu oficiālu sūdzību pret universitātes darbinieku par seksuālu uzmākšanos.¹³ Nesēn vairāki vardarbības gadījumi pret studentiem no personāla puses Spānijā – Granadas, Barselonas un Santjāgo de Kompostelas Universitātēs – ir bijuši pamats sabiedriskai diskusijai par to, cik lietderīgas ir pašreizējās procedūras universitātēs, kas bieži vien izrādās nepietiekamas. Šie gadījumi ir raisījuši protestus un reakciju, piedaloties studentu grupām, aktīviem feminisma aizstāvjiem un studentu/pasniedzēju apvienībām, uzsverot, ka jāizdara spiediens, lai universitātes īstenotu pasākumus, kas būtu lietderīgi un kurus būtu iespējams īstenot.¹⁴ Īpaši karstas diskusijas draud izraisīt jautājums par to, lai mācību kursus par pirmo reaģēšanu uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu tiktu iekļautas tēmas par seksuālo uzmākšanos studentiem(-ēm) un viņu seksuālo ekspluatāciju no personāla puses, ņemot vērā būtisko problēmu, ko šis jautājums rada universitāšu administrācijām sabiedrisko attiecību kontekstā. Vajadzēs veltīt uzmanību arī tam, kā pēcdiploma studiju dinamika, kā arī nozarei raksturīgie konkrētie darba apstākļi var veicināt seksuālo uzmākšanos studentiem(-ēm) un viņu seksuālo ekspluatāciju no universitāšu personāla puses.

¹² <https://www.timeshighereducation.com/comment/opinion/suspension-is-a-feminist-issue/2016601.article>

¹³ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/09/academia-winning-sexual-harassment-complaint>

¹⁴ <https://www.diagonalperiodico.net/libertades/29708-falta-reaccion-ante-acoso-sexual-aulas.html>

Citi veidi, kā apmācīt pirmajai reaģēšanai uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu

Nemot vērā šos trūkumus, ir vērts izpētīt alternatīvus avotus, no kuriem var smelties, veidojot izglītojošas programmas reaģēšanai uz vardarbības fakta atklāšanu. Mērķis ir apsvērt, kā šādas programmas var veicināt dziļāku un pamatīgāku izpratni par reāli piedzīvoto seksuālo vardarbību universitātēs un – iespējams – palīdzēt veidot atklātāku uzvedības kultūru, kurā visa veida faktu atklāšana tiktu veicināta un gūtu lielāku atbalstu. Šim nolūkam būtu drīzāk jārunā par “izglītojošām”, nevis “mācību” iniciatīvām, norādot uz to, ka runa iet par pastāvīgu pilnveidošanos.

Studentu kampaņas

Studentu kampaņām ir bijusi centrāla nozīme plašākas uzmanības piesaistīšanai seksuālās vardarbības jautājumiem gan akadēmiskajās aprindās, gan ārpus tām, un tās varētu būt vērtīgs pamats izglītojošu iniciatīvu izstrādei par to, kā reaģēt uz vardarbības faktu atklāšanu. Šīs kampaņas ir pelnījušas īpašu ievērību iekļaujošās attieksmes dēļ pret seksuālās vardarbības problēmu, kas nodrošina dažādu grupu un pieredzes veidu pārstāvību, un arī tāpēc, ka vardarbības jautājumi tiek ietverti un izskatīti plašākā kontekstā ar cita veida nelīdztiesību. Svarīgāko kampaņu vidū ir “I Heart Consent” (Es [sirds simbols] piekrišana) iniciatīva, ko kopīgiem spēkiem veidojušas Nacionālās Studentu apvienības sievietes un Apvienotās Karalistes studentu organizācija “Sexpression” un kuras semināru materiāli un rīkkopas ir pieejamas.¹⁵ Oksfordā rīkotajā “It Happens Here” (Tas notiek šeit) kampaņā ir iekļautas izglītojošas, aizstāvībai un masu darbam velītās programmas par to, kā sniegt atbalstu vardarbību pārcietušajām personām.¹⁶ Oksfordas kampaņa ir jo īpaši ievērības cienīga saistībā ar tajā izstrādāto bezmaksas aplikāciju “First Response” (Pirmā reakcija), kas radīta vardarbību pārcietušo personu un viņiem tuvu cilvēku atbalstam un nodrošina sīku informāciju par svarīgākajiem resursiem, atbalsta dienestiem un kontaktpersonām, kā arī vispārīgāka rakstura informāciju par seksuālo vardarbību. Aplikāciju ir izstrādājuši programmētāji no universitātes studentu vidus, un to var lejupielādēt mobilajos rīkos vai apskatīt tiešsaistē.¹⁷ Basku zemē, kā arī dažādās vietās Spānijā studentu grupas un apvienības ir organizējušas paš aizsardzības kursus. Šajosursos “individuālās paš aizsardzības” vietā, kam pamatā ir fiziskās paš aizsardzības metodes, liek mācību modeli, kurā uzmanības centrā ir apziņas celšana, sievietes sadraudzība, iespējošana un citi feminisma principi. Bieži vien studentu grupas organizē šos mācību kursus līdztekus mazāk radikāliem/uz kritiku tendētiem kursiem, ko piedāvā universitātes.

Mākslā balstīti pasākumi

Seksuālās vardarbības tēma jau sen ir piesaistījusi interesi feminisma mākslā, un daži neseni veidoti studentu darbi var būt interesants materiāls, veidojot izglītojošas

¹⁵ <http://www.nusconnect.org.uk/resources/i-heart-consent-guide>

¹⁶ <https://ithappenshereoxford.wordpress.com>

¹⁷ <http://www.firstresponseoxford.org>

iniciatīvas par to, kādai jābūt pirmajai reakcijai uz vardarbības fakta atklāšanu. Kolumbijas Universitātē vizuālās mākslas studente Emma Sulkoviča [Emma Sulkowicz] 2014. gadā uzstājās ar “izturības” performanci ar nosaukumu “Matracis (nes to smagumu)”, kuras gaitā viņa pārvietojās pa universitātes teritoriju, visur nesot sev līdzīgu matraci. Sulkoviča norādīja, ka otrā kursa pirmajā studiju dienā Kolumbijas Universitātē viņu bija izvarojis kāds šīs universitātes students un viņas projekts bija veltīts universitātes rīcībai saistībā ar šo gadījumu. Saskaņā ar sniegto skaidrojumu performances mērķis bija norādīt uz smagumu, ko seksuālā vardarbība rada upuriem, un uzsvērt iestāžu vienaldzīgo attieksmi.¹⁸ Vēlāk Sulkoviča kļuva par vienu no divdesmit trim studentēm, kas iesniedza federālajai valdībai sūdzību, pamatojoties uz dzimumu līdztiesības likuma IX punktu. Tiešaistē vēl aizvien ir plaši pieejami Sulkovičas performances attēli un videoklipi. Šos materiālus var iekļaut izglītojošajās programmās par reaģēšanu uz vardarbības fakta atklāšanu, lai stimulētu diskusiju par seksuālās vardarbības iespējamo ietekmi uz universitātes studentiem(-ēm), tostarp psiholoģiskajā, fiziskajā, sociālajā un akadēmiskajā aspektā. Vizualie mediji var būt īpaši efektīvs veids, lai stāstītu par seksuālās vardarbības ietekmi tiem, kuriem ir grūtības sajust empātiju pret cietušo. Koimbras Universitātē Portugālē projekta “Des(a)fiar a Violência Sexual. Partilha e denúncia situações de Violência Sexual” pamatā bija kolektīvas debātes un pieredzētās seksuālās vardarbības apspriešana starp sievietēm augstākās izglītības iestādēs. Tās rezultātā tapa publikācija, kurā atspoguļots dažādo dalībnieku ieguldījums. Neoficiālā stilā veidotajā publikācijā ir iekļauti zīmējumi, kolāžas, vārsmas un stāstījumi par seksuālo vardarbību.¹⁹

Teātris

Nesen organizētajā vienas dienas konferencē “Sexual Harassment in Higher Education (SHHE)” (Seksuāla uzmākšanās augstākajā izglītībā) Londonas Universitātes Goldsmitha koledžā,²⁰ notika Fila Tomasa [Phil Thomas] lugas “The Girls Get Younger Every Day” lasījums. Lugā ir attēlota doktorantūras studente, kas ievilkta cietsirdības un varmācības caurvītās attiecībās ar vecāku vīrieti no akadēmiskajām aprindām, un lugas darbība vēsta par viņas vēršanos pēc palīdzības pie citiem studentiem un mācītājiem. Iespaidīgā dramaturģiskā darba centrālā tēma ir seksuālā uzmākšanās studentiem no darbinieku puses, un luga ļauj ieskatīties dzīves pieredzē, kas saistīta ar seksuālo vardarbību un tās atklāšanu. Izglītības iniciatīvās, kas veltītas reaģēšanai uz varmācības fakta atklāšanu, teātri varētu izmantot kā veidu izpratnes gūšanai par seksuālās vardarbības kontekstiem raksturīgo attiecību dinamiku un vardarbības fakta atklāšanas grūtībām, kā arī empātijas veidošanai pret upuriem. Tā varētu būt īpaši iedarbīga stratēģija, lai sāktu runāt par seksuālo vardarbību universitātēs ar tiem, kam varētu būt skeptiska attieksme pret šīm izglītības iniciatīvām. Programmas nobeigumā dalībniekus

¹⁸ http://www.huffingtonpost.com/2014/09/03/emma-sulkowicz-mattress-rape-columbia-university_n_5755612.html

¹⁹ <http://www.asbeiras.pt/2016/04/revista-aborda-a-violencia-sexual-com-relatos-e-poemas-de-estudantes-de-coimbra/>

²⁰ <https://shhegoldsmiths.wordpress.com>

var aicināt pārrakstīt atsevišķas lugas scenārija daļas, lai pārdomātu, kuru labāko praksi piemērot gadījumos, kad notiek seksuālās vardarbības fakta atklāšana. Dramaturģijā balstītu pasākumu izmantošanu pašlaik izmēģina ASV militārā dienesta mācībās par reaģēšanu seksuālās uzbrukšanās un apdraudējuma gadījumos un šo gadījumu novēršanu (*SHARP*). Šīs mācības atzīst par īpaši iedarbīgu veidu, kā sekmēt problēmas apzināšanos, stimulēt dialogu un atvieglot empātijas veidošanos. Tajās karaspēka daļās, kurās mācības tiek īstenotas, novēro lielāku iesniegto ziņojumu skaitu.²¹

Vardarbību pārcietušo personu liecības

Aktīvistu grupa “Baltā trokšņa kolektīvs” Indijā ir radījusi vairākas īpaši inovatīvas mākslinieciskās intervences. Grupa 2006. gadā uzsāka kampaņu “Dear Stranger” (Dārgais svešinieks), kuras gaitā cilvēkus apturēja uz ielas, aicinot viņus lasīt anonīmas vēstules no personām, kas pārcietušas seksuālo vardarbību un dalās ar šo pieredzi.²² Līdzīgas stratēģijas varētu izmantot izglītojošās iniciatīvās par to, kā reaģēt uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu, izmantojot augstāko mācību iestāžu studentu stāstīto par seksuālās vardarbības un tās fakta atklāšanas pieredzi. Var aicināt dalībniekus nolasīt šos stāstījumus pa vienam, dodot lasīt citu atstāstījumu katram dalībniekam. Pēc tam var risināt diskusiju par pārdomām un izjūtām. Tas varētu kultivēt empātiju starp dalībniekiem, aicinot viņus iesaistīties nepastarpinātā darbībā ar vardarbību pārdzīvojušo personu liecībām. Liecību materiāla nodrošināšana palīdzētu arī veidot ainu par veidiem, kuros gan atsevišķas personas, gan iestādes izvairās sniegt atbalstu studentiem(-ēm), kas atklāj seksuālās vardarbības faktus, tādā veidā vēl vairāk padziļinot pārciesto traumu (Ahrens et al., 2007; Campbell et al., 2001), un pēīt “institucionālās nodevības” parādību (Smith and Freyd, 2013). Šāda veida liecības varētu izmantot arī citādi, piemēram, apsverot, kā personāls varētu sniegt labāku atbalstu studentiem dažādu scenāriju ietvaros, aicinot dalībniekus runāt par konkrētajiem pasākumiem, ko katrā situācijā varēja veikt, lai studenti justos labāk. Īstenojot šo stratēģiju, var koplietot resursus un iestādēs uzkrātās zināšanas, izveidojot tiešsaistes arhīvu no liecībām par seksuālās vardarbības gadījumiem un šo faktu atklāšanu augstākajās mācību iestādēs. Šāda arhīva modeli varētu veidot pēc citu jau esošo arhīvu parauga, piemēram “Strategic misogyny” (Stratēģiskais vīriešu šovinisms)²³, “Academic sexism stories” (Stāsti par seksismu akadēmiskajā vidē)²⁴ un “Being a woman in philosophy” (Ko nozīmē būt sievietei Filozofijas fakultātē).²⁵

²¹ <https://www.army.mil/article/167299/SHARP> [New approach to training with interactive skit/](#)

²² <http://blog.blanknoise.org/2006/05/dear-stranger.html>

²³ <https://strategicmisogyny.wordpress.com>

²⁴ <http://academicsexismstories.gendersquare.org>

²⁵ <https://beingawomaninphilosophy.wordpress.com/category/sexual-harassment/>

Papildu apsvērumi

Dalībnieku uzņemšana

Dažas universitātes varbūt stimulēs iesaistīšanos “pirmā uzklausītāja” programmās ar akreditācijas starpniecību, turpretim citas pirmo reaģēšanu uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu varētu iekļaut jauno darbinieku obligātajā ievadkursā. Šādām stratēģijām ir savas stiprās puses, kā arī trūkumi. Galvenais trūkums šīm dalībnieku piesaistīšanas stratēģijām ir to veicinātā “ķeksīša” un “ātrā risinājuma” pieeja, kas traucē iedziļināties mācību procesā. Turpretim, ja dalībniekus piesaista tikai saskaņā ar brīvprātības principu, var gadīties, ka daži (piemēram, sievietes un *LGBT*, kas aktīvi darbojas dzimumu līdztiesības jautājumu risināšanā), kuru uzdevums jau tagad ir atbalsta sniegšana vardarbību pārcietušajām personām, arī turpmāk veiks šos pienākumus un būs vienīgie brīvprātīgie šajās mācībās. Šādā veidā nevienmērīgais darbu sadalījums, ko nosaka dzimuma un seksuālās piederības hierarhija, var bāzi vēl vairāk sašaurināt, un tie, kurus jau tagad uzskata par “institucionālajiem nūģiem” (Ahmed, 2015), var tikt vēl vairāk marginalizēti.

Vērtēšana

Lielākā daļa no jau ieviestajām mācību programmām paredz kaut kādu novērtējumu, ko bieži vien veic patstāvīgi, pamatojoties uz secinājumiem par to, cik vērtīgas bijušas mācības. Citos gadījumos, piemēram, Rietumanglijas Universitātes “Intervences iniciatīvā”, izmanto kontrolētus pētījumus izmaiņu mērīšanai attieksmē un uzvedībā. Domājot par to, kā vērtēt *USVSV* ietvaros īstenotās izglītojošās iniciatīvas, jautājums par konkrētajām vērtēšanas metodēm, kuras tiks izmantotas mērījumos, jāņem vērā jau mācību programmu plānošanas posmā. Ir svarīgi, lai vērtēšanas pasākumi atspoguļotu to studentu vajadzības, kas cieš no seksuālās vardarbības. Tā kā Eiropas universitātēs pašlaik seksuālā apdraudējuma gadījumu īpatsvaru neuzskaita, ir būtiski atzīmēt, ka šo mērījumu būs grūti un pat neiespējami izmantot progresa noteikšanai (Bows, Burrell, and Westmarland, 2015, 31. lpp.).

Sagatavots projektā “Universitātes seksuālās vardarbības upuru atbalstam”, 2016. gads.

Papildu resursi

Centre for Research and Education on Violence Against Women and Children (Pētniecības un izglītības centrs jautājumos par vardarbību pret sievietēm un bērniem), Kanāda

- Kā reaģēt uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu (bezmaksas mācību kurss tiešsaistē, nepieciešama reģistrācija)
<http://www.learningtoendabuse.ca/responding-disclosures-sexual-violence>
- Kā pārvarēt barjeras un veicināt atbalstošu reaģēšanu (dokuments)
http://www.vawlearningnetwork.ca/sites/vawlearningnetwork.ca/files/LN_Overcoming_Barriers_FINAL.pdf

End Violence Against Women International (EVAWI) (Starptautiskā organizācija vardarbības izbeigšanai pret sievietēm), ASV

- Mācību modulis izpratnes veidošanai par seksuālās vardarbības dinamiku
<http://www.evawintl.org/Library/DocumentLibraryHandler.ashx?id=42>
- Mācību modulis par seksuālās vardarbības radīto ietekmi uz upuriem
<http://www.evawintl.org/Library/DocumentLibraryHandler.ashx?id=656>

National Online Resource Centre on Violence Against Women (Nacionālais Tiešsaistes resursu centrs, kurā apkopoti materiāli par vardarbību pret sievietēm), ASV

- Īpašais VAW tīkla tiešsaistes mācību materiālu apkopojums par vardarbību pret sievietēm
<http://www.vawnet.org/special-collections/OnlineLearning.php>

New England Adolescent Research Institute (NEARI) (Jaunanglijas Pusaudžu pētījumu institūts), ASV

- Pirmā reakcija – kā reaģēt uz seksuālās vardarbības fakta atklāšanu (tiešsaistes mācību programma)
<http://www.nearipress.org/courses/163-first-responders-responding-to-sexual-assault-disclosures>

Ontario Women's Directorate (Ontārio Sieviešu direktorāts), Kanāda

- Kā izstrādāt veidu reaģēšanai uz seksuālo vardarbību – metodiski norādījumi par resursiem Ontārio provinces koledžām un universitātēm
http://www.citizenship.gov.on.ca/owd/english/ending-violence/campus_guide.shtml#toc5ax

Atsauces

- Ahmed, Sara. 2015. Sexual Harassment. *Sexual Harassment in Higher Education*. 2 December, Goldsmiths, University of London. Avots pieejams <https://feministkilljoys.com/2015/12/03/sexual-harassment/>
- Ahrens, Courtney E., Rebecca Campbell, N. Karen Ternier-Thames, Sharon M. Wasco, and Tracy Sefl. 2007. 'Deciding Whom to Tell: Expectations and Outcomes of Rape Survivors' First Disclosures'. *Psychology of Women Quarterly* 31: 38-49.
- Baker, Linda L., Campbell, Marcie, and Strattman, Anna-Lee, 2012. Overcoming Barriers and Enhancing Supportive Responses: The Research on Sexual Violence Against Women. Violence Against Women Learning Network, Ontario, Canada.
- Bows, Hanna, Stephen Burrell, and Nicole Westmarland. 2015. Rapid Evidence Assessment of Current Interventions, Approaches, and Policies on Sexual Violence on Campus. Durham University.
- Campbell, Rebecca, Sharon M. Wasco, Courtney E. Ahrens, Tracy Sefl, and Holly E. Barnes. 2001. 'Preventing the 'Second Rape': Rape Survivors' Experiences with Community Service Providers'. *Journal of Interpersonal Violence* 16(12): 1239-1259.
- Cantor, David, Bonnie Fisher, Susan Chibnall, Reanne Townsend, Hyunshik Lee, Carol Bruce, and Gail Thomas. 2015. Report on the AAU Campus Climate Survey on Sexual Assault and Sexual Misconduct. Rockville, Maryland: The Association of American Universities.
- Carter, Pam, and Tony Jeffs. 2013 (1995). 'A Very Private Affair: Sexual Exploitation in Higher Education'. Clinic for Boundaries Studies.
- EU Commission. 2012. Gender-Based Violence, Stalking and Crime: Research Report Publication. Bochum: EU Commission.
- National Union of Students. 2010. Hidden Marks: A Study of Women Students' Experiences of Harassment, Stalking, Violence and Sexual Assault. London: NUS.
- Page, Tiffany. 2015. Institutional Failings. *Sexual Harassment in Higher Education*. 2 December, Goldsmiths, University of London. Avots pieejams <https://shhegoldsmiths.wordpress.com/institutional-failings-the-management-of-sexual-harassment-within-higher-education/>
- Phipps, Alison. 2016. Disclosure and Exposure in the Neoliberal University. *genders, bodies, politics*. Avots pieejams <https://genderate.wordpress.com/2016/05/18/disclosure-and-exposure/>

- Phipps, Alison, and Isabel Young. 2013. That's What She Said: Women Students' Experiences of 'Lad Culture' in Higher Education. London: National Union of Students.
- Smith, Carly Parnitzke, and Jennifer J. Freyd. 2013. 'Dangerous Safe Havens: Institutional Betrayal Exacerbates Sexual Trauma'. *Journal of Traumatic Stress* 26(1): 119-124.
- Whitley, Leila. 2015. How Sexual Harassment Disappears. *Sexual Harassment in Higher Education*. 2 December, Goldsmiths, University of London. Avots pieejams <https://shhegoldsmiths.wordpress.com/how-sexual-harassment-disappears/>
- Whitley, Leila, and Tiffany Page. 2016. 'Sexism at the Centre: Locating the Problem of Sexual Harassment'. *New Formations* 86: 34-53.